

DOI: <https://doi.org/10.15407/branta2020.23.005>

УДК 598.288.6 (477)

ГНІЗДУВАННЯ ОЧЕРЕТЯНКИ ТОНКОДЗЬБОЮ *ACROCEPHALUS MELANOPOGON* (ТЕММІНСЬК, 1823) НА ПІВДЕННОМУ СХОДІ УКРАЇНИ

О. І. Бронсков¹, К. В. Кузьель², В. К. Кузьель²

1 – НПП «Меотида»;

2 – Українське товариство охорони птахів

e-mail: albron2015@gmail.com

Ключевые слова: очеретянка тонкодзьбою, гніздування, *Acrocephalus melanopogon albiventris*, Північне Приазов'я, Донецька область.

Nesting of Moustached Warbler *Acrocephalus melanopogon* (Temminck, 1823) in the South-East of Ukraine. – O. I. Bronskov¹, K. V. Kuzhel², V. K. Kuzhel². 1. NNP «Meotyda»; 2. Ukrainian Society for the Protection of Birds.

*The territory of Ukraine is located between the areas of two subspecies of Moustached Warbler *Acrocephalus melanopogon* (Temminck, 1823) - *A. m. melanopogon* (Temminck, 1823) and *A. m. albiventris* (Kazakov, 1974). In*

the North-West Black Sea region, the nesting of the nominative subspecies has been proven, while the second one nests in the East Azov Sea region. By 2016, neither in the North Azov Sea region, nor in the South-East of Ukraine, this species was not observed. However, there are certain meetings of solitary birds in the adjacent regions during migrations on the Eastern Syvash on 21.10.2006 and westwards of the Don mouth on the Mius River bank on 05.09.2011. It was photographed for the first time on 24.04.2016 on the Shaitanka River near the Novodonetske village Velykonovosilkivskiy district

of Donetsk region. Its nesting is reliably proven on 30.04.2020 on the Mokri Yaly River of the same region. On this river, there are plant communities with different proportions of common reed (*Phragmites australis*) and narrowleaf cattail (*Typha angustifolia*) grow in some places around open areas of the water area. It's on such sections of the river the Moustached Warbler males were observed. On a 600 m long section of the river, 3-4 males were observed. 2 males were caught, which were assigned to the subspecies of *A. m. albiventris* by color and measurements. On 19.05.2020 there were 5 eggs in one of the found nests. Egg sizes, mm: 18.0x13.0; 18.0x12.9; 16.9x12.9; 17.6x12.9; 17.9x12.9. The nest was located at a height of 250 mm above the water. Nest measurements, mm: D=85; d=50; H=53; h=43. It is suggested that in the South-East of Ukraine, birds appeared on nesting grounds due to the increase in the range of the subspecies in the north-west direction over the last 20 years due to climate warming. It is quite likely to find new localities of the Moustached Warblers on small rivers, large ponds or reservoirs in the southern part of Donetsk, eastern part of Zaporizhzhia or south – eastern part of Dnipropetrovsk regions.

Key words: Moustached Warbler, nesting, *Acrocephalus melanopogon albiventris*, North Azov Sea region, Donetsk region

Гнездование тонкоклювой камышевки *Acrocephalus melanopogon* (Temminck, 1823) на юго-востоке Украины. – А.И. Бронсков¹, К.В. Кужель², В.К. Кужель². 1. НПП «Меотиды»; 2. Украинское общество охраны птиц.

Территория Украины находится между ареалами двух подвигов тонкоклювой камышевки *Acrocephalus melanopogon* (Temminck, 1823) – *A. m. melanopogon* (Temminck, 1823) и *A. m. albiventris* (Kazakov, 1974). В Северо-Западном Причерноморье доказано гнездование номинативного подвида, второй же гнездится в Восточном Приазовье. К 2016 году ни в Северном Приазовье, ни на юго-востоке Украины в целом этот вид не отмечался. Однако известны встречи одиночных птиц в прилегающих регионах во время миграций на Восточном Сиваше 21.10.2006 г. и к западу от устья Дона на берегу р. Миус 05.09.2011 г. Впервые в Донецкой области его сфотографировали 24.04.2016 г. на р.Шайтанка вблизи с.Новодонецкое Великоновоселковского района Донецкой области, а гнездование достоверно доказано 30.04.2020 г. на р.Мокрые Ялы того же района. На этой реке вокруг открытых участков акватории кое-где растут растительные группировки с разной пропорцией тростника обыкновенного (*Phragmites australis*) и рогоза узколистного (*Typha angustifolia*). Именно на таких участках реки наблюдались самцы тонкоклювой камышевки. На участке реки длиной 600 м держалось 3-4 самца. Были отловлены 2 самца, которые по окраске и промерам отнесены к подвиду *A. m. albiventris*. 19.05.2020 г. в одном из найденных гнезд находилось 5 яиц. Размеры яиц, мм: 18.0x13.0; 18.0x12.9; 16.9x12.9; 17.6x12.9; 17.9x12.9. Гнездо находилось на

высоте 250 мм над водой. Промеры гнезда, мм: $D=85$; $d=50$; $H=53$; $h=43$. Высказывается предположение, что на юго-востоке Украины на гнездовании птицы появились вследствие увеличения ареала подвида в северо-западном направлении на протяжении последних 20 лет в связи с потеплением климата. Вполне вероятным является нахождение новых локалитетов тонкоклювой камышевки на малых реках, крупных прудах или водохранилищах в южной части Донецкой, восточной части Запорожской или юго-восточной - Днепропетровской областей.

Ключевые слова: тонкоклювая камышевка, гнездование, *Acrocephalus melanopogon albiventris*, Северное Приазовье, Донецкая область.

Очеретянка тонкодзьоба *Acrocephalus melanopogon* (Temminck, 1823) має розірваний ареал і декілька підвидів. Вчені радянської школи (Кривицкий, 2000; Степанян, 1990) відносили цей вид до монотипного роду *Luscinola* G. R. Gray, 1841 і визнали 2 підвиди: номінативний *L. m. melanopogon* (Temminck, 1823) і східний *L. m. mimica* (інша назва *L. m. minicus*) (Madarasz, 1903). На відміну від них вчені західної школи (Baker, 1997; Clements et al., 2019; Cramp, 1992) відносять даний вид до роду *Acrocephalus* J.T. et F. Naumann, 1811 і визнають третій підвид – *A. m. albiventris* (Kazakov, 1974). *A. m. melanopogon* поширений в південній Європі до південно-західної України і в північно-західній Африці, *A. m. mimicus* – від західної Туреччини до Каспію, Середньої Азії, в Ірані, Іраку, Афганістані (Baker, 1997; Clements et al., 2019). Найменший ареал у *A. m. albiventris*, який займає пониззя річок від Кубані до Дону (Казаків, 1974). Ареали всіх підвидів добре відокремлені один від одного, а всередині ареалів очеретянка часто утворює локальні поселення.

За мету даної роботи ставилося узагальнення наявних даних про зустрічі очеретянки тонкодзьобою в Україні та на прилеглих територіях, з'ясування статусу цього виду на південному сході України та підвидової приналежності птахів.

Матеріал і методи

Цілеспрямовані дослідження гідрофільних горобцеподібних птахів проводилися на Кривій та Білосарайській косах Азовського моря протягом 1985-1990 рр. першим автором роботи. У наступні роки проводилося більш загальне дослідження орнітофауни Північного Приазов'я, але перевага віддавалася гідрофільним видам на узбережжі Азовського моря. З'ясування видового складу птахів у долинах річок Мокрі Яли та Шайтанка (Великоновоселківський р-н Донецької обл.) проводиться з 2015 р. двома іншими авторами публікації, а у 2020 році цілеспрямоване дослідження очеретянки тонкодзьобою – спільно. Відлов птахів проводився 30.04.2020 р. протягом 4 годин павутинною сіткою довжиною 10 м, яка була встановлена поперек смуги очерету південного (*Phragmites australis*) та рогузу вузьколистого (*Typha angustifolia*) в руслі р. Мокрі Яли в околицях с. Георгіївка Великоновоселківського р-ну Донецької обл. Там же у відповідних біотопах проводився пошук гнізд виду.

Найбільш надійно очеретянку тонкодзьобу від лучної (*Acrocephalus schoenobaenus*) можна відрізнити за формулою крила. Перше махове перо

тонкодзьобої очеретянки перевищує покривні пера на 5-8 мм, на відміну від лучної, у якої воно менше покривних пер на 1-7 мм. Крім того, вершина крила у тонкодзьобої очеретянки утворюється 3-5-м маховими перами, а 2-е – значно коротше їх. У лучної – вершина крила утворюється 2-3-м маховими перами (Svensson, 1992).

За довжиною 7-го та 10-го махових пер можна визначити належність птахів до номінативного чи східних підвидів (Stamp, 1992). Даний автор використовує нумерацію першорядних махових, зворотню від попереднього, що використана у нашій статті.

У *A. m. melanopogon* 7-е перо менше найдовшого на 3-4 мм, а 10-е – на 7-10 мм. У *A. m. mimicus* 7-е перо менше на 3-6 мм, а 10-е – на 9-11 мм.

У птахів, які були спіймані, за методикою Л. Свенссона (Svensson, 1992) вимірювали співвідношення першорядних махових, загальну довжину та довжину крила, хвоста, цівки та дзьобу.

Видова та підвидові назви наводяться за Дж. Клементсом (Clements et al., 2019).

Результати і обговорення

Територія України знаходиться між ареалами двох підвидів очеретянки тонкодзьобої (рис. 1). У Північно-Західному Причорномор'ї, а саме у дельті Дунаю, гніздиться *A. m. melanopogon* (Дядичева, 2006; Полуда и др., 2000; Полуда, 2018). Крім того, гніздування виду у цьому регіоні доведене ще у декількох місцях. За результатами обліків на оз. Кагул поблизу м. Рені у середині-кінці травня 2011 та 2012 років цей птах виявився численним в гніздовий період (О. О. Форманюк, особ. повід.). В дельті Дністра у липні 2005 р. з 5 виловлених птахів у 2 самиць були добре розвинені насідні плями (Русев, 2006). В пониззі р. Дніпра на ділянці між м. Херсоном і оз. Красникове наприкінці червня 2001 року було зареєстровано перебування пари дорослих птахів із погано літаючими пташенятами (Герзон, Волш, 2001). Є ще стара вказівка на зустріч цього виду з пониззя р. Південного Бугу восени 1837 року (Nordmann, 1840). Один мігруючий птах був зустрінутий 15.05.2010 р. на острові Джарилгач (Панченко, 2015). Всі інші згадування про зустрічі очеретянки тонкодзьобої у регіоні дублюють вже наведену інформацію або не містять фактичного матеріалу. Виходячи з наявних даних, можна припустити, що в Північно-Західному Причорномор'ї існує стабільний осередок гніздування виду, а проведення досліджень у відповідних біотопах може виявити нові поселення виду (Дядичева, 2006).

Деяко осторонь знаходяться реєстрації очеретянки тонкодзьобої наприкінці ХІХ – початку ХХ сторіччя на південній межі сучасних Полтавської та Харківської областей. 30.07.1890 р. (11.08.1890 р. за новим стилем) 1 птах був здобутий біля с. Грякове у верхній течії р. Орчик (Зарудный, 1892). 22.06.1897 р. (04.07.1897 р. за новим стилем) була добута пара очеретянок при впадінні р. Орчику в р. Берестову (скоріше у р. Оріль, оскільки Орчик та Берестова є правими притоками р. Орілі) та 30.06.1905 р. (13.07.1905 р. за новим стилем) поблизу с. Вільхуватка (Зарудный, 1911). Б. А. Казаков (1974) висловлює припущення, що ці птахи належали до підвиду *A. m. albiventris*. Всі наступні згадування виду для Полтавської та Харківської областей, у тому числі і М. І. Гавриленка (1929), були зроблені на основі цих зустрічей.

Попри те, що давно відомі межі ареалу *A. m. albiventris* зі сходу підходять впритул до кордону України у пониззі Дону (Белик, 1997; Казаков, 1974) і відомі одиничні

випадки гніздування виду поблизу заповідника «Ліс на Ворсклі» у Білгородській області у 1974-1975 (Овчинникова, 1999) та у 2005 (Бардин, 2005) роках, ані у Харківській області (Кривицкий, 2000; Надточий, 2001), ані у Північному Приазов'ї (наші дослідження) знахідок птахів не було. Однак відомі зустрічі поодиноких птахів під час міграцій на Східному Сиваші 21.10.2006 р. (Дядичева, 2006) та на захід від гирла Дону на березі р. Міус 05.09.2011 р. (Кузьмин, 2011). Судячи з опису забарвлення птаха на Сиваші, він, скоріш за все, також відноситься до підвиду *A. m. albiventris*.

Рис. 1. Місця знахідок *Acrocephalus melanopogon* в Україні та на прилеглих територіях.

Fig. 1. Areas of meetings of *Acrocephalus melanopogon* in Ukraine and adjacent territories.

На теренах Донецької області очеретянку тонкодзьобу вперше сфотографував Володимир Кужель 24.04.2016 р. на р. Шайтанка поблизу с. Новодонецьке. Однак, за поганої якості світлин вид птаха не був визначений одразу. Очеретянка трималася серед прибережних заростей очерету.

З якістю, достатньою для визначення, птаха сфотографували 13.07.2019 р. на р. Мокрі Яли поблизу с. Георгіївка на відстані приблизно 12 км від попереднього місця зустрічі. І хоча птах сильно линяв, на фото добре були помітні ознаки, які відрізняють тонкодзьобу очеретянку від лучної, а саме: чорні ноги, більш коротка проекція крила, коричневий колір верху тіла, широка біла брова, так що визначення виду птаха не викликало сумнівів.

У 2020 році на тому ж місці очеретянку тонкодзьобу виявили 7 квітня (рис. 2). Декілька самців трималися у прибережній рослинності, активно співали і реагували на програвання пісні виду. 30 квітня тут було відловлено 2 самця очеретянки тонкодзьобої, проміри яких вказані в таблиці 1. За довжиною крила птахи знаходяться у зоні перекриття між *A. m. melanopogon* та *A. m. mimicus* (Дядичева, 2006; Svensson, 1992). За формулою крила обох птахів (табл. 2) впевнено можна віднести до східних підвидів, оскільки у них обох 7-е махове коротше на 5 мм від найдовшого четвертого махового, а 10-те – на 11 мм.

Таблиця 1. Проміри самців очеретянки тонкодзьобої, яких було спіймано.

Table 1. Measurements of males Moustached Warbler caught.

Птах Bird	Довжина, мм Length, mm	Крило, мм Wing, mm	Хвіст, мм Tail, mm	Цівка (В), мм Tarsus (B), mm	Дзьоб, мм Bill, mm
1	136	59	52	22	15.5
2	135	59	50	21.8	14

Забарвлення птахів займає проміжне положення між *A. m. melanopogon* та *A. m. mimicus* (Stamp, 1992; Svensson, 1992) та цілком відповідає забарвленню *A. m. albiventris* (Казаків, 1974). А саме: верх тіла помітно коричневих тонів, але без іржавих відтінків; низ тіла білий з ледь помітним охристим нальотом на грудях; понад білими бровами та зверху голови темні смужки на більш світлому фоні, який практично співпадає із кольором спини; боки з добре розвиненим охристо-коричневим нальотом; ноги темні, майже чорні.

Таблиця 2. Формула крила та різниця довжини пер хвоста (Т) птахів, яких було піймано, мм.

Table 2. The wing formula and the difference in the length of the tail feathers (T) of the caught birds in mm.

	p1	p2	p3	p4	p5	p6	p7	p8	p9	p10	T
1 птах / bird	+6	-8	-1	0	-1	-3	-5	-7	-9	-11	-9
2 птах / bird	+8	-6	-1	0	0	-2	-5	-7	-9	-11	-5

Річка Мокрі Яли у середній та нижній течії протікає через Орельсько-Кінський низовинний степ (Маринич, Пашенко, Шищенко, 1985), де природні умови досить суттєво відрізняються від умов на більшості річок у Північному Приазов'ї, звідкіля вона бере початок. Тут Мокрі Яли являють собою малу річку рівнинного типу з повільною течією і пологими берегами, на яких збереглися доволі великі за площею луки, у тому числі й заливні. Ширина русла річки коливається від 5 до 50 метрів, воно здебільшого суцільно вкрите надводною рослинністю, переважно очеретом звичайним. Навколо відкритих ділянок акваторії місцями знаходяться рослинні угруповання з різною пропорцією очерету звичайного та рогузу вузьколистого. Саме на таких ділянках річки спостерігалися самці очеретянки тонкодзьобої. На ділянці річки до-

вжиною 600 м перебували 3-4 самця. Вони співали переважно у нижньому ярусі рослин, тільки іноді піднімаючись на верхівки рогозу чи очерету. Лише приблизно 30 % пісень самців розпочиналися із характерного для цього виду заспіву.

Обидва гнізда, які були знайдені 30 квітня, були пусті і розташовувалися у моновидовій смугі рогозу завширшки 6-10 м, яка простягалася у воді на відстані 1 м від берега річки. Відстань між гніздами складала близько 60 м. Одно з гнізд було розташоване за 1.5 м до краю рогозу та за 15 м – до очерету. Гнізда були закріплені у згущенні вертикальних торішніх листів рогозу під їх заломами, які утворювали «поллог» над гніздами.

При повторному відвідуванні даного місця 15 травня в одному з гнізд було 5 яєць (рис. 3). Розміри яєць, мм: 18.0x13.0; 18.0x12.9; 16.9x12.9; 17.6x12.9; 17.9x12.9. Гніздо знаходилося на висоті 250 мм над водою. Проміри гнізда, мм: D=85; d=50; H=53; h=43. Птахи трималися поруч з гніздом, виказуючи занепокоєння. У 3 м від гнізда у бік водойми в рогозі було розташоване гніздо синиці вусатої *Panurus biarmicus*. В цілому вибір гніздових ділянок, розташування гнізд, розміри гнізд та яєць на виявленому місці гніздування співпадають з такими у Східному Приазов'ї (Иваницкий и др., 2007; Квартальнов, 2005; Маркитан, 2004).

Рис. 2. Співаючий самець *Acrocephalus melanopogon*. Фото Катерини Кузель.

Fig. 2. Singing male *Acrocephalus melanopogon*. Photo by Kateryna Kuzhel.

Рис. 3. Повна кладка яєць у гнізді *Acrocephalus melanopogon*. Фото Олександра Бронскова.

Fig. 3. Complete laying of eggs in the *Acrocephalus melanopogon* nest. Photo by Oleksandr Bronskov

Виявлення місця гніздування очеретянки тонкодзьобої, віддаленого від відомих місць гніздування у Східному Приазов'ї (Казаков, 1974) на 150 км, а у долині Дону (Белик, 1997; Казаков, 1974) на понад 200 км, відкриває питання, вирішення якого не є однозначним: коли цей вид з'явився на гніздуванні на заході Донецької області?

Перш за все потрібно звернути увагу на досить вузьку біотопічну прихильність очеретянки тонкодзьобої до рогозу вузьколистого (Белик, 1997; Квартальнов, 2005; Маркітан, 2004), розповсюдження угруповань якого є обмеженим у Північному Приазов'ї. На морському узбережжі він майже не росте, оскільки уникає солоної води, а більшість малих річок Приазовської височини мають вузьке русло зі стрімкою водою, яке ще й пересихає влітку. На сприятливих для рогоза ділянках річок з повільною течією додається конкурування із очеретом звичайним, який надзвичайно поширений у регіоні. Виключення можуть складати річки, які течуть на північ-північний захід від височини, як-то вже згадані Шайтанка, Мокрі Яли та інші. Крім того, відповідні умови для зростання рогозу утворюються у хвостових частинах та по берегах більш менш великих ставків і водосховищ зі стабільним рівнем води. Така специфічність умов існування, невелика чисельність та скритність птаха, мала кількість орнітологів у регіоні могли обумовити те, що цей вид залишався непоміченим.

Однак ми дотримуємося іншої версії. Це можливе збільшення (флуктуація) ареалу очеретянки тонкодзьобої, яке йде у західному-північно-західному напрямку останні 15-20 років, подібно до трав'янки білохвостої (*Saxicola maurus variegatus*) (Андрющенко и др., 2013), вівсянки чорноголової (*Emberiza melanocephala*) (Андрющенко и др., 2013) або очеретянки середземноморської (*Cettia cetti*) (Белик, 2012) і викликане, скоріш за все, потеплінням клімату. Підтвердженням цієї версії можуть служити знахідки цього виду на гніздуванні в цьому сторіччі на північ від свого ареалу у Белгородській, Саратовській і Волгоградській областях (Бардин, 2005; Беляченко, Пискунов, Беляченко, 2018; Завьялов, Якушев, Табачишин, 2002), а також зустрічі під час міграції на р. Міус (Кузьмін, 2011) і на Східному Сиваші (Дядичева, 2006). Попри регулярні відлоти птахів на Сивашах та Молочному лимані, це перша реєстрація виду у Криму, а у південно-східній Україні їх взагалі не було. Після знахідки очеретянки тонкодзьобої на гніздуванні у західній частині Донецької області цей випадок набуває нового, більш логічного тлумачення, що через східний Крим можуть мігрувати птахи, які гніздяться на південному сході України.

Таким чином, можна констатувати, що на південному сході України існують нечисленні поселення очеретянки тонкодзьобої, які належать до підвиду *Acrocephalus melanopogon albiventris* (Kazakov, 1974). Вони прив'язані до угруповань рогозу вузьколистого (*Typha angustifolia*) на малих річках рівнинного типу та, ймовірно, на ставках та водосховищах. Ці поселення могли утворитися внаслідок збільшення ареалу підвиду у північно-західному напрямку від відомих місць гніздування у пониззі Дону з початку цього тисячоліття. Досі відсутні осередки гніздування цього виду на узбережжі Азовського моря у Північному Приазов'ї за нестачі необхідних умов, але цілком імовірним є знаходження нових локалітетів очеретянки тонкодзьобої на малих річках, великих ставках чи водосховищах у південній частині Донецької, східній частині Запорізької чи південно-східній – Дніпропетровської областей.

Автори висловлюють щире подяку О. Форманюку і П. Панченку за надані відомості та літературу, слухні зауваження при підготовці роботи.

Література

Андрющенко Ю. А., Ветров В. В., Дьяков В. А., Попенко В. М. Новые данные о некоторых птицах Донецкой и Луганской областей // Бранта: Сборник трудов Азово-Черноморской орнитологической станции. – 2013. – №16. – С. 115-119.

- Бардин А. В. Еще одна встреча тонкоклювой камышевки *Acrocephalus melanopogon* в окрестностях «Леса на Ворскле» // Русский орнитологический журнал. – 2005. – Т. 14. № 293. – С. 629-630.
- Белик В. П. Современное состояние авифауны степного Подонья // Русский орнитологический журнал. – 1997. – №29. – С. 20-38.
- Белик В. П. К изучению динамики ареала соловьиной широкохвостки в Восточной Европе // Стрепет. – 2012. – Т. 10. № 1. – С. 78-92.
- Беляченко А. В., Пискунов В. В., Беляченко А. А. О новых и редких видах птиц в волгоградском Заволжье // Русский орнитологический журнал. – 2018. – Т. 27. №1563. – С. 529-549.
- Герзон И. В., Волш М. К орнитофауне низовий Днепра // Бранта: Сборник трудов Азово-Черноморской орнитологической станции. – 2001. – № 4. – С. 125-126.
- Дядичева Е. А. К вопросу о статусе тонкоклювой камышевки (*Acrocephalus melanopogon*) в Украине // Бранта: Сборник трудов Азово-Черноморской орнитологической станции. – 2006. – №9. – С. 13-18.
- Завьялов Е. В., Якушев Н. Н., Табачишин В. Г. Повторная встреча тонкоклювой камышевки *Luscinola melanopogon* в Саратовской области // Русский орнитологический журнал. – 2002. – № 197. – С. 827-828.
- Зарудный Н. А. Птицы долины р. Орчик и околележащей степи // Материалы к познанию фауны и флоры Российской империи. Отд. зоол. – 1892. – № 1. – С. 138-155.
- Зарудный Н. А. Несколько заметок по орнитофауне Харьковской и Полтавской губерний // Орнитол. вестник. – 1911. – Т. 3–4. – С. 272-285.
- Иваницкий В.В., Квартальнов П.В., Маркитан Л.В, Марова И.М. Камышевки (ACROCEPHALUS, SYLVIIDAE) на лиманах Восточного Приазовья: механизмы экологической сегрегации и смена стадий в сообществе с высоким видовым разнообразием // Зоологический журнал. – 2007. – Т. 86. № 8. – С. 966-977.
- Казаков Б. А. Распространение и систематический статус тонкоклювой камышевки (*Acrocephalus melanopogon*) в Европейской части СССР // Вестник зоологии. – 1974. – № 2. – С. 15–19.
- Квартальнов П. В. Структура сообщества камышевок юга России: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата биологических наук: специальность 03.00.08 «зоология». – Москва, 2005. – 24 с.
- Кривицкий И. А. Птицы СССР. Славковые: Широкохвостка. Сверчки. Тонкоклювая камышевка. – Харьков: Изд-во Харьк. нац. ун-та им. Каразина, 2000. – 170 с.
- Кузьмин А. Тонкоклювая камышевка [Электронный ресурс]. URL: <https://erbirds.ru/v2photo.php?l=ru&s=009300001&n=1&si=rus> (дата обращения: 12.06.2020).
- Маринич А. М., Пащенко В. М., Шищенко И. Г. Природа Украинской ССР. Ландшафты и физико-географическое районирование. – Киев: Наукова думка, 1985. – 224 с.
- Маркитан Л. В. О размножении тонкоклювой камышевки в Восточном Приазовье // Мат-лы Межд. конф. (XI Орнитол. конф.). – Казань: Матбугатйорги, 2001. – С. 400-401.
- Маркитан Л. В. Сравнительная экология некоторых видов камышевок (AVES, SYLVIDAE, ACROCEPHALUS) в Восточном Приазовье: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата биологических наук: специальность 03.00.08 «зоология». – Ставрополь, 2004. – 24 с.
- Надточий А. С. Современное состояние фауны славковых Северо-Востока Украины // Мат-лы XI Межд. Орнитол. конф. – Казань: Матбугатйорги, 2001. – С. 460-461.

- Овчинникова Н. П. Птицы водно-болотных стадий окрестностей заповедника «Лес на Ворскле» (Белгородская область) // Русский орнитологический журнал. – 1999. – № 70. – С. 10-23.
- Панченко П. С. К орнитофауне острова Джарылгач (Херсонская область) // Птахи Азово-Чорноморського регіону: Матеріали 34 наради Азово-Чорноморської орнітологічної групи (м. Одеса, 16–18 жовтня 2015 р.). – Одеса, 2015. – С. 42-57.
- Полуда А. М. Очеретянка тонкодзьоба *Luscinia melanopogon* // Енциклопедія мігруючих видів диких тварин України / Загальна редакція Полуди А. М. – Київ, 2018. – С. 519-520.
- Полуда А. М., Дядичева Е. А., Гавриць Г. Г., Давыденко И. В. Характеристика видового состава и численности околородных воробьиных птиц Стенсовско-Жебринских плавней // Бранта: Сборник трудов Азово-Черноморской орнитологической станции. – 2000. – № 3. – С. 39-53.
- Русев И. Т. О находке тонкоклювой камышевки в дельте Днестра // Беркут. – 2006. – Т. 15. № 1–2. – С. 207-208.
- Степанян Л. С. Конспект орнитологической фауны СССР. – М.: Наука, 1990. – 728 с.
- Baker K. 1997. Moustached warbler *Acrocephalus melanopogon* // Warblers of Europe, Asia and North Africa. Helm Identification Guide Series. – Princeton University Press. – P. 165-167.
- Clements J. F., T. S. Schulenberg, M. J. Iliff, S. M. Billerman, T. A. Fredericks, B. L. Sullivan, and C. L. Wood. 2019. The eBird/Clements Checklist of Birds of the World: v2019 [Электронный ресурс]. URL: <https://www.birds.cornell.edu/clementschecklist/download/> (дата обращения: 30.05.2020).
- Cramp S. 1992. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East, and North Africa: Warblers. – Oxford - New York: Oxford University Press. – 728 p.
- Nordmann A. 1840. Observations sur la faune Pontique. Voyage dans la Russie méridionale et la Crimée en 1837 sous la direction de M. Anatole Demidoff. – Paris. – P. 73–108.
- Svensson L. 1992. Identification Guide to European Passerines. – Stockholm. – 368 p.

References

- Andryushchenko, Yu. A., Vetrov, V. V., Dyakov, V. A., & Popenko, V. M. (2013). New data on some birds of Donetsk and Luhansk Regions. *Branta: Transactions of the Azov-Black Sea Ornithological Station*, 16, 115-119. [in Russian]
- Baker, K. (1997). Moustached warbler *Acrocephalus melanopogon*. Warblers of Europe, Asia and North Africa Helm Identification Guide Series, 165-167. [in English]
- Bardin, A. V. (2005). Another encounter of Moustached Warbler *Acrocephalus melanopogon* in the vicinity of “Les na Vorskle”. *Russian Ornithological Journal*, 14 (293), 629-630. [in Russian]
- Belik, V. P. (1997). The current state of the avifauna of the steppe Don region. *Russian Ornithological Journal*, 29, 20-38. [in Russian]
- Belik, V. P. (2012). To the study of the dynamics of the range of Cetti's Warbler in Eastern Europe. *Strept*, 10 (1), 78-92. [in Russian]
- Belyachenko, A. V., Piskunov, V. V., & Belyachenko, A. A. (2018). On new and rare species of birds in the Volgograd Trans-Volga region. *Russian Ornithological Journal*, 27 (1563), 529-549. [in Russian]

- Clements, J. F. (2019). The eBird/Clements Checklist of Birds of the World. Retrieved from <https://www.birds.cornell.edu/clementschecklist/download/> (accessed: 30.05.2020). [in English]
- Crampton, S. (1992). *Handbook of the Birds of Europe, the Middle East, and North Africa: Warblers*. Oxford - New York: Oxford University Press. [in English]
- Diadicheva, E.A. (2006). To the question of status of Moustached Warbler *Acrocephalus melanopogon* in Ukraine. *Branta: Transactions of the Azov-Black Sea Ornithological Station*, 9, 13-18. [in Russian]
- Herzon, I. & Walsh, M. (2001). Birds at the Dnieper delta. *Branta: Transactions of the Azov-Black Sea Ornithological Station*, 4, 125-126. [in Russian]
- Ivanitskii, V.V., Kvartalnov, P.V., Markitan, L.V., & Marova, I.M. (2007). Reed Warblers (ACROCEPHALUS, SYLVIIDAE) on estuaries in the Eastern Sea of Azov basin: mechanisms of ecological isolation and habitat changes in the community of high species diversity. *Zoological Journal*, 86 (8), 966-977. [in Russian]
- Kazakov, B.A. (1974). Distribution and taxonomic status of *Acrocephalus melanopogon* in the European section of the USSR. *Bulletin of Zoology*, (2), 15–19. [in Russian]
- Krivitsky, I.A. (2000). *Birds of the USSR. Sylviidae: Cetti's Warbler. Grass warbler. Moustached Warbler*. Kharkov: Karazin Kharkiv National University Publishing House. [in Russian]
- Kuzmin, A.(n.d.). Moustached Warbler. Retrieved from <https://erbirds.ru/v2photo.php?l=ru&s=009300001&n=1&si=rus> (accessed: 12.06.2020). [in Russian]
- Kvartalnov, P.V. (2005). *The structure of Warbler community in the south of Russia* (PhD Thesis). Moscow. [in Russian]
- Marinich, A.M., Paschenko, V.M., & Shishchenko, I.G. (1985). *The nature of the Ukrainian SSR. Landscapes and physical and geographical zoning*. Kiev: Naukova Dumka. [in Russian]
- Markitan, L.V. (2001). On the reproduction of the thin-billed warbler in the Eastern Azov region. *Proceedings of the International Conference (XI Ornithological Conference)*, 400-401. [in Russian]
- Markitan, L.V. (2004). *Comparative ecology of some species of warblers (AVES, SYLVIDAE, ACROCEPHALUS) in the Eastern Azov region* (PhD Thesis). Stavropol. [in Russian]
- Nadtochiy, A.S. (2001). The current state of the fauna of Sylviidae in the North-East of Ukraine. *Proceedings of the XI International Ornithological Conference*, 460-461. [in Russian]
- Nordmann, A. (1840). Observations sur la faune Pontique. In *Voyage dans la Russie méridionale et la Crimée en 1837 sous la direction de M. Anatole Demidoff*. Paris. [in French]
- Ovchinnikova, N.P. (1999). Birds of the wetland habitats in the vicinity of the “Les na Vorskla” reserve (Belgorod region). *Russian Ornithological Journal*, (70), 10-23. [in Russian]
- Panchenko, P.S. (2015). To the ornithofauna of Dzharylgach Island (Kherson region). *Proceedings of the 34th meeting of the Azov-Black Sea Ornithological Group*, 42-57. [in Russian]
- Poluda, A.M., Diadicheva, E.A., Gavris, G.G., & Davidenko, I.V. (2000). Passerine species composition and numbers in the Stensovsko-Zhebriyanskie Plavni. *Branta: Transactions of the Azov-Black Sea Ornithological Station*, 3, 39-53. [in Russian]

- Rusev, I.T. (2006). On the record of Moustached Warbler in the Dniester delta. *Berkut*, 15, (1–2), 207-208. [in Russian]
- Stepanyan, L.S. (1990). *Abstract of ornithological fauna of the USSR*. Moscow: Nauka. [in Russian]
- Svensson, L. (1992). *Identification Guide to European Passerines*. Stockholm. [in English]
- Zarudny, N.A. (1911). Several notes on the avifauna of the Kharkov and Poltava provinces. *Ornithological Bulletin*, 3–4, 272-285. [in Russian]
- Zarudny, N.A. (1892). Birds of the Orchik River valley and the adjacent steppe. Materials for the knowledge of fauna and flora of the Russian Empire, (1), 138-155. [in Russian]
- Zavyalov, E.V., Yakushev, N.N., & Tabachishin, V.G. (2002). Repeated meeting of Moustached Warbler *Luscinola melanopogon* in the Saratov region. *Russian Ornithological Journal*, (197), 827-828. [in Russian]

Рукопись поступила в РИСО 22.07.2020